

Урок 9-10

Тема: Основи міжнародного гуманітарного права.

Мета: вивчити основні поняття та терміни міжнародного гуманітарного права; правила поведінки солдата в бою; міжнародні розпізнавальні знаки; принципи діяльності під час проведення гуманітарних операцій; навчитися розпізнавати особи та об'єкти які знаходяться під захистом МГП; засвоїти: особливості ведення воєнних дій з врахуванням норм МГП; механізм та види юридичної відповідальності за порушення норм МГП; характеризувати заборонені методи та засоби ведення воєнних дій.

Хід уроку:

Міжнародне гуманітарне право (МГП), або право збройних конфліктів — це система міжнародно визнаних юридичних правових норм і принципів, які діють під час міжнародних та внутрішньодержавних збройних конфліктів. Поняття «міжнародне гуманітарне право» у 50-х рр. ХХ ст. ввів швейцарський професор Жан Пікте.

Жан Симон Пікте — швейцарський громадський діяч, багаторічний член керівництва Міжнародного Комітету Червоного Хреста. Брав участь у підготовці Женевських конвенцій 1949 р., відповідав за складання загального звіту про діяльність МКЧХ під час Другої світової війни. Він від імені МКЧХ вів переговори, які привели до перегляду Статуту Міжнародного руху Червоного Хреста в 1952 р. і угоди з Лігою товариств Червоного Хреста. Книга Ж. Пікте «Розвиток і принципи міжнародного гуманітарного права» заклали фундамент Статуту, ухваленого в 1965 р. на ХХ Міжнародній конференції Червоного Хреста. Жан Пікте був відповідальним редактором 4-томного видання коментарів до Женевських конвенцій 1949 р. і Додаткових протоколів.

Необхідність регулювання воєнних дій була зумовлена статистикою Міжнародного Комітету Червоного Хреста (МКЧХ), яка свідчить, що за останні п'ять тисяч років відбулося понад 14 000 війн. У них загинуло приблизно 5 млрд людей, а за останні 3400 років на Землі було лише 250 років загального миру. Уже після Другої світової війни в різних регіонах земної кулі було зафіксовано понад 260 збройних конфліктів, здебільшого внутрішнього характеру.

На планеті постійно спалахують війни, тривають збройні конфлікти, які у ХХІ ст. стають частішими й тривалішими. Так, з 2011 р. вони уже відбулися або тривають у таких країнах: громадянська війна в Лівії (2011), громадянська війна

в Сирії (з 2011), конфлікти у Північному Малі (2012–2013), Судані (з 2012), Лівії, Ємені, війна в Афганістані (з 2015), Колумбії (1964–2016), ізраїльсько-палестинський конфлікт тощо.

Не оминула біда й Україну. Війна на Сході, або війна на Донбасі, — військовий конфлікт, розпочатий російськими загонами вторгненням у квітні 2014 р. А із середини 2014 р. на територію українського Донбасу були введені й регулярні формування російської армії.Хоча офіційно Росія, не звертаючи уваги на безліч доказів її причетності до війни та свого вторгнення в Україну, не визнає фактів участі своїх збройних сил, тому з українського боку війну розглядають як неоголошену, або «гібридну війну».

Світова громадськість дійшла до усвідомлення необхідності обмеження насилля воюючих сторін шляхом узгодженої розробки й укладення договорів, які регулюють відносини між державами під час збройних конфліктів. Це зумовило створення системи міжнародного гуманітарного права («право збройних конфліктів», «право війни»).

МГП діє під час усіх збройних конфліктів в будь-якому регіоні земної кулі — як міжнародних, так і неміжнародних. Норми МГП вступають у дію з початком збройного конфлікту або операції з підтримання миру та безпеки. Під час міжнародних збройних конфліктів застосування МГП припиняють із загальним закінченням воєнних дій, а на окупованій території — із закінченням окупації. Особливості ведення воєнних дій з урахуванням норм МГП. Основне завдання МГП — захист осіб, які не беруть участі у воєнних діях, а також тих, які припинили брати в них участь у результаті хвороби, поранення або будьякої іншої причини, незалежно від їхньої раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мови або інших ознак.

Для виконання цього завдання МГП: а) визначає правовий статус осіб і об'єктів, які перебувають у районі ведення воєнних дій; б) встановлює ряд обмежень у виборі засобів і методів ведення воєнних дій сторонами, що воюють; в) регламентує права та обов'язки осіб, яких захищає МГП; г) установлює відповідальність держави й окремих осіб за порушення норм МГП.

МГП також встановлює захист об'єктів, які не мають військового значення, обмежує вибір засобів і методів ведення війни. Визначення поняття «збройні сили держави». Збройні сили держави — це організовані, навчені та оснащені відповідно до її внутрішнього законодавства люди, які призначенні найперше для виконання завдань національної оборони й безпеки, та особи, які офіційно командують, контролюють та відповідають перед цією державою за збройні сили. Збройні сили держави (сторони), яка воює, — це організовані

збройні формування, що перебувають під командуванням осіб, відповідальних за дії своїх підлеглих.

Правовий статус учасників бойових дій. МГП розрізняє дві категорії осіб: ті, які не входять до складу збройних сил і не беруть участь у боях — цивільне населення, і, так звані, законні учасники війни, діям яких надається державний характер, і вони належать до збройних сил воюючих сторін — комбатанти (фр. combattant — боєць, воїн). Комбатантами називають осіб, які мають командира, відповідального за їхні дії, носять визначений і виразно видимий здалеку розпізнавальний знак, що відрізняє їх від цивільного населення, входять до складу збройних сил воюючих сторін та безпосередньо ведуть бойові дії проти ворога зі зброєю в руках, дотримуючи у своїх діях законів та звичаїв війни.

Згідно з Женевськими конвенціями (1949) та Додаткового протоколу до Женевських конвенцій 1949 р. (8.06.1977 р.) про захист жертв війни, **статус комбатанта** мають: а) особовий склад регулярних ЗС; б) поліцейські сили; ополчення, добровольчі загони; в) бійці національно-визвольних рухів опору та партизани; г) особи, що допомагають ЗС, але не беруть участі в бойових діях; г) члени екіпажів торгових суден і цивільних літаків, що надають допомогу ЗС; д) населення, яке за наближення супротивника взялося до зброї, за умови, що воно відкрито її носить і дотримує законів та звичаїв війни.

За комбатантами визнають право застосовувати військове насильство, відповідно й до них застосовують вищу форму військового насильства — фізичне знищення. Потрапивши в полон, комбатанти набувають статусу військовополонених.

Некомбатанти — це інтенданцький, медичний, юридичний та духовний персонал, який правомірно перебуває у складі збройних сил воюючої сторони і допомагає в досягненні успіхів під час бойових дій, але безпосередньо участь у них не бере і застосовувати зброю може лише для самозахисту. Відповідно застосовувати зброю проти некомбатантів заборонено. Вони не є об'єктом воєнних дій з боку супротивника і мають право на заступництво при потраплянні під його владу. Але в разі участі в бойових діях цей персонал набуває статусу комбатантів.

Групою «незаконних комбатантів у тилу» є диверсанти та шпигуни, які діють у тилу супротивника. Вони підлягають кримінальному переслідуванню за свої дії. Їх покарання має бути призначено тільки за вироком компетентного судового органу. Інша категорія осіб, які входять до складу збройних сил воюючих сторін і носять військову форму, — розвідники. Вони проникають у

розташування супротивника з метою збору відомостей про нього для свого командування.

Головна відмінність військового розвідника від шпигуна — це наявність у розвідника військової форми, що свідчить про його належність до збройних сил своєї держави.

У Протоколі I (1977 р.) конкретизовані положення про віроломство, подано визначення найманця. Найманство — це військовий злочин, тому найманці можуть бути покарані воєнним судом і навіть засуджені на смерть. МГП вважає найманцем особу, яку завербували на місці (або за кордоном) для того, щоб брати безпосередню участь у збройному конфлікті для одержання від сторони, що перебуває в конфлікті, матеріальної винагороди. Найманці не входять до складу збройних сил сторін, що воюють.

На відміну від найманців, добровольці (волонтери) серед іноземних громадян у силу своїх політичних або інших переконань (але не за матеріальну вигоду!) можуть бути зарахованими до особового складу збройних сил однієї з воюючих сторін.

До учасників бойових дій належать: а) особи, що захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в операції об'єднаних сил (ООС), забезпечені її проведення й перебували в районах проведення такої операції; б) осіб військового та цивільного персоналу підрозділів ЗСУ, інших військових формувань, правоохоронних органів, що брали участь у міжнародній миротворчій операції або в розмінуванні місцевості від інженерних боєприпасів і вибухових пристрій на території нашої та інших держав.

Наказом Міністра оборони України від 23.03.2017 № 164 затверджена Інструкція про порядок виконання норм МГП у Збройних силах України. Відповідно до Інструкції, норми МГП застосовують як у міжнародних, так і у внутрішніх збройних конфліктах. Крім цього, норми МГП застосовують і в разі порушень внутрішнього порядку, які не розглядають як збройний конфлікт.

Інструкція у поєднанні зі Статутом ЗСУ визначає порядок поведінки для військових і забезпечує захист цивільних, як того вимагає МГП. Військовослужбовці ЗСУ мають дотримувати принципів і норм МГП та міжнародних договорів України. Тому вони вивчають МГП в системі бойової підготовки. Командири й начальники всіх рівнів щодо підготовки військових частин і підрозділів до виконання визначених для них завдань і керування ними під час воєнних дій мають віддавати накази з урахуванням принципів МГП:

законності, обмеження, розрізнення, сумірності, гуманності та військової необхідності.

Кожен військовослужбовець має знати і дотримувати норм МГП:

- виконуючи завдання, застосовувати зброю лише проти супротивника та його об'єктів;
- не нападати на осіб і об'єкти, які захищає МГП, якщо особи не чинять ворожих дій, а об'єкти не використовують у воєнних цілях;
- не заподіювати зайвих страждань, не завдавати більшого збитку, ніж необхідно для виконання бойового завдання;
- якщо обстановка сприяє, забирати поранених, хворих й осіб, які не чинять ворожих дій, і надавати їм допомогу;
- гуманно ставитися до цивільного населення, поважати його гідність;
- стримувати себе й інших від порушення норм МГП, доповідати про них командирові. Полоненого супротивника треба розбройти, якщо потрібно, надати допомогу і передати командиру.

До полоненого необхідно ставитися гуманно. Порушення цих правил не тільки безчестить Батьківщину, але й у встановлених законом випадках передбачає кримінальну відповідальність.

Заборонені засоби та методи ведення воєнних дій. Норми щодо засобів — це зброя невибіркової дії; застосування забороненої зброї; отруйних речовин; ядерної, біологічної, хімічної та лазерної зброї; мін тощо. Норми щодо методів — це наказ нікого не залишати живим і загроза цим супротивнику, військові хитрощі, віроломство, неналежне використання розпізнавальних емблем, зазначених у Женевських конвенціях тощо.

МГП обмежує законні засоби і методи ведення війни. Цей принцип підтверджений у Додатковому протоколі. Засоби ведення війни — це зброя й інші засоби, які використовують збройні сили у війні для перемоги над супротивником.

Методи ведення війни — це способи застосування засобів війни. МГП цілком забороняє такі засоби ведення війни: Щ розривні й запальні кулі, а також кулі, які перевертаються або сплющуються в тілі людини (кулі з твердою оболонкою, яка не повністю покриває осердя або має надрізи); Щ снаряди масою до 400 г, розривні, або з вибуховою (запалювальною) речовиною; Щ хімічна зброя — отруйні, задушливі та інші гази, рідини й процеси; Щ бактеріологічна (біологічна) та токсична зброя; Щ будь-яка зброя, дія якої полягає в завданні

уроження осколками, які неможливо виявити в людському тілі рентгенівськими променями; Що лазерна зброя, спеціально призначена для спричинення постійної сліпоти людині, яка не використовує оптичні прилади; Що вплив на природу, що має тривалі й надмірні наслідки щодо шкоди для іншої держави. Заборонено або обмежено застосування запалювальних засобів проти цивільного населення й об'єктів, а також для знищення лісів та іншого рослинного покриву.

Заборонено за будь-яких обставин використовувати міни, міни-пастки, якщо наслідками можуть бути поранення або загибель цивільних осіб. Міна-пастка — пристрій або матеріали, які відрізняються від протипіхотних мін. Вони призначенні, сконструйовані чи пристосовані для того, щоб вбивати або заподіювати ушкодження людині зненацька, коли вона торкається або наближається до безпечної зовні предмета, який містить вибухову речовину. Для збереження життя в умовах терористичної загрози не можна ніколи й нічого цінного підіймати землі, це може бути заміненою пасткою (зброя, гроші, апаратура, а також трупи товаришів).

Не треба бути занадто цікавим і жадним, наївно вважати, що ця знахідка є везінням. Усе цінне вже вкрадено раніше. Терористи, які відступали з населених пунктів Донбасу, залишали за собою чимало мін-пасток у вигляді звичайних ручок або телефонів та інших предметів. Людина, яка брала таку річ у руки, у кращому випадку залишалася калікою.

Саперами ЗСУ було знешкоджено сотні подібних сюрпризів. Для більшої наочності українські військові сапери навіть організовували своєрідну виставку «мін-сюрпризів».

Заборонені методи ведення війни. Відповідно до МГП заборонені такі методи ведення війни: Що зрадницьке поранення або убивство мирного населення, а також поранення або убивство супротивника, який здався в полон і склав зброю; Що напад на осіб, які покидають на парашуті літальний апарат, що зазнав аварії (або тих, які рятуються від наслідків корабельної аварії), і не чинять ворожих дій; Що застереження тих, хто обороняється, що в разі продовження опору нікому з них не буде пощади, та віддача наказу нікого не залишати в живих; Що убивство парламентера й супроводжуючих його осіб — сурмача, барабанщика; Що незаконне використання парламентерського прапора, прапора нейтральної держави, прапора або розпізнавальних знаків Червоного Хреста, білого прапора парламентера, форменого одягу супротивника, емблеми ООН, окрім як з дозволу цієї організації; Що примушення громадян ворожої сторони воювати проти своєї держави та взяття заручників, терор стосовно цивільного населення, використання голоду серед цивільного населення для досягнення військових цілей тощо.

Додатковий протокол І (1977) вважає, що: «Заборонено вбивати, наносити поранення або брати в полон супротивника за допомогою віроломства». Приклади віроломства: а) симулювання наміру вести переговори під прaporом перемир'я або симулювання капітуляції; б) симулювання поранення або хвороби з метою обману; в) симулювання володіння іншим захисним статусом завдяки використанню знаків, емблем або форменного одягу ООН чи нейтральних держав.

На відміну від віроломства, під час збройних конфліктів припустима воєнна хитрість, якщо вона не суперечить міжнародному гуманітарному праву. До неї належать дії, що дезорієнтують супротивника, щодо стану, положення і характеру дій та спонукають його діяти необачливо.

Такими діями є, наприклад: маскування (з використанням умов місцевості, камуфляжних фарб, маскувальних сіток, димів); використання пасток тощо. Правила застосування норм МГП щодо розпізнавання осіб та об'єктів. МГП захищає осіб, які не беруть участі у воєнних діях, а також тих, які перестали брати в них участь у результаті хвороби, поранення або будь-якої іншої причини, незалежно від їх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мови або інших ознак.

Особи, які перебувають під захистом МГП: • жертви збройних конфліктів (поранені та хворі); • особи, які зазнали корабельної аварії (аварії літального апарату); • безвісти відсутні особи; • загиблі (померлі); • полонені або інші особи, свобода яких обмежена через збройний конфлікт; • цивільні особи, які перебувають у районі воєнних дій та на окупованій території (цивільна особа — будь-яка особа, що не належить до складу збройних сил і не є членом збройної групи).

Міни-пастки у вигляді: а) ручки; б) мобільних телефонів.

Цивільні особи мають захист, за винятком окремих випадків і періоду, коли вони беруть безпосередню участь у воєнних діях. У разі сумнівів щодо того, чи є особа цивільною, її вважають цивільною. МГП також встановлює захист об'єктів, які не мають військового значення, обмежує у виборі засобів і методів ведення війни.

Командири зобов'язані знати, які об'єкти в зоні дій підпорядкованих їм підрозділів перебувають під захистом МГП, а які є військовими об'єктами, і відповідно проводити бойові дії. Військовий об'єкт. Будь-який об'єкт вважають законною ціллю для нападу, якщо він через характер, місце знаходження чи

використання може бути застосований у воєнних діях, а його руйнування, захоплення чи нейтралізація надає військову перевагу.

Женевські конвенції 1949 р. і Додаткові протоколи до них про захист жертв війни. Для утримання в міжнародних відносинах одних держав від насилия проти суверенітету, територіальної цілісності чи політичної незалежності інших держав ухвалено чотири Женевські конвенції (1949) про захист жертв війни: «Про поліпшення становища поранених і хворих у діючих арміях» (Конвенція I), «Про поліпшення становища поранених, хворих і осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу озброєних сил на морі» (Конвенція II), «Про поводження з військовополоненими» (Конвенція III), «Про захист цивільного населення під час війни» (Конвенція IV) і Додаткові Протоколи до них. Протокол I стосувався захисту жертв міжнародних озброєних конфліктів, Протокол II — захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру.

У 2005 р. було ухвалено Протокол III — «Про введення додаткової розпізнавальної емблеми», який визначає додаткову розпізнавальну емблему Міжнародного руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця. Від імені України його підписали в Берні (Швейцарія) у 2006 р.

Додаткова емблема Міжнародного руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця має вигляд червоної рамки-квадрата на білому тлі, що стоїть на одній зі своїх вершин, — «червоний кристал». Цю емблему визнають поряд із розпізнавальними емблемами Женевських конвенцій та з тими самими цілями. Отже, усі ці розпізнавальні емблеми набули однакового статусу.

До жертв будь-якого збройного конфлікту (війни) належать:

- військовополонені чи інші особи, воля яких обмежена через збройний конфлікт;
- поранені та хворі;
- особи, які зазнали корабельної аварії (аварії літального апарату);
- безвісно відсутні особи, а також загиблі (померлі);
- цивільні, що перебувають у районі воєнних дій і на окупованій території.

Під захистом жертв війни розуміють забезпечення сторонами конфлікту міжнародно-правового захисту для вказаних вище категорій осіб і надання їм такого статусу, який гарантує гуманне поводження й унеможливлює насильство, знущання, глум тощо. Запобігання порушення норм МГП.

Військовополонені — це комбатанти, які опинились у полоні під час міжнародного збройного конфлікту, незалежно від їхнього стану — здорові, хворі або поранені. Поняття «поранені» і «хворі» стосуються як комбатантів, так і некомбатантів.

Крім того, до військовополонених належать захоплені супротивником: а) особовий склад ополчення і добровольчих загонів, що входять до складу

збройних сил; в) особовий склад збройних сил, що підпорядковується уряду, не визнаному державою, яка тримає в полоні; г) воєнні кореспонденти, постачальники, інші особи, які супроводжують збройні сили; г) члени екіпажу торгового флоту та цивільної авіації; партизани; д) населення неокупованої території, що взялося за зброю і ще не долучилося до регулярних військ, якщо воно відкрито носить зброю і дотримує законів і звичаїв війни.

Стосовно осіб, зазначених вище, МГП забороняє: • зазіхати на життя і фізичну недоторканність; • брати в заручники; • зазіхати на людську гідність; • без судового рішення засуджувати і застосовувати покарання.

Усім пораненим, хворим і особам, що зазнали її аварії корабля (літального апарату), незалежно від того, до якої сторони вони належать, у максимально можливій формі та в найкоротші терміни надають медичну допомогу й догляд. Поранених (хворих) армійців, які потрапили під владу ворога, вважають військовополоненими; до них мають застосовувати режим військового полону. Військовополонені перебувають у владі ворожої держави, а не окремих осіб або військових частин.

Військовий полон — не покарання і не помста, це — тимчасове обмеження можливості брати участь у бойових діях. Держава, що тримає в полоні, відповідає за поводження з військовополоненими.

Військовополонені не можуть бути піддані каліченню, науковим і медичним дослідам. До них не можна застосовувати репресій. Військовополонені мають бути захищені від насильства і залякування, потрібно забезпечити повагу як особистості, так і честі.

Кожний військовополонений під час допиту зобов'язаний повідомити своє прізвище, ім'я, звання, дату народження й особистий номер або іншу рівноцінну інформацію. Щойно припинені військові дії, військовополонені мають бути звільнені, якщо вони не підлягають кримінальній відповідальності за військові злочини.

Суб'єктом поганого поводження з військовополоненими може бути будь-який військовослужбовець, а при недбалому виконанні обов'язків щодо хворих і поранених — особи, на яких покладено їх лікування. Покарання за злочин: за ст. 434 Карного кодексу (КК) України — позбавлення волі на строк до трьох років. Такими, що зазнали корабельної аварії або аварії літального апарату, вважають цивільних осіб і військовослужбовців зі складу збройних сил на морі, що зазнали аварії на морі або в інших водах у результаті нещасного випадку з їх судном або літальним апаратом, і які в цій ситуації не чинять ворожих дій проти воюючої сторони. Ці особи підлягають заступництву й

захисту та мають право на гуманне поводження. Їм мають надати медичну допомогу в максимально можливому обсязі й щонайшвидше.

Особа, безвісно відсутня, — людина, що зникла під час ведення воєнних дій і місцезнаходження якої невідоме. Загиблі (померлі) — особи, які загинули з причин, пов'язаних із веденням воєнних дій. Останки таких осіб, у тому числі й тих, хто не є громадянами держави, у якій вони загинули, потрібно поважати. Місця поховань таких осіб утримують й позначають так, щоб їх завжди можна було розшукати. Організація своєчасного виносу з поля бою та поховання загиблих і померлих військовослужбовців є одним із обов'язків командирів.

Стосовно цивільних осіб заборонено: а) чинити будь-які акти насильства, залякування або образи; б) уживати примусових заходів фізичного чи морального порядку, зокрема для одержання відомостей; в) застосовувати катування, тілесні покарання, проводити медичні досліди тощо; г) застосовувати колективні покарання; г) захоплювати заручників; д) депортувати цивільне населення з окупованої території. Об'єкти, які перебувають під захистом МГП.

Напад заборонено на медичні формування; санітарно-транспортні засоби; культурні цінності; цивільні, особливо небезпечні об'єкти й об'єкти цивільної оборони; санітарні зони та демілітаризовані зони. Розташування медичних підрозділів, частин і закладів повинно гарантувати їх безпеку в разі загрози нападу на військові об'єкти, а медичний персонал має бути забезпечений розпізнавальними емблемами та знаками. Розпізнавання об'єктів і персоналу медичного, духовного, цивільної оборони, особливо небезпечних об'єктів та культурних цінностей здійснюють, використовуючи розпізнавальні емблеми (знаки), а для медичних формувань та санітарно-транспортних засобів ще й чинні розпізнавальні сигнали.

Усі медичні формування та персонал, які мають емблеми Червоного Хреста, Півмісяця та Кристала як захисний знак, зобов'язані наносити ці емблеми на прaporи, будівлі, установи і майно рухомих медичних формувань, на нарукавні пов'язки, одяг і головні убори медичного персоналу.

Емблему Червоного Хреста використовує медична служба ЗСУ під час збройних конфліктів для позначення власного медичного персоналу, медичних формувань і санітарно-транспортних засобів на суші, морі та в повітрі. Медичний персонал зобов'язаний, крім нарукавних пов'язок з емблемою Червоного Хреста, мати посвідчення з емблеми Червоного Хреста і з фото, що зроблені відповідно до вимог, які наведені в Додатковому протоколі І до Женевських Конвенцій.

Ці пов'язки та посвідчення видає у встановленому порядку МО України. Персонал духовний, цивільної оборони та той, що призначений для охорони культурних цінностей, повинен мати посвідчення особи, що підтверджує їхній статус.

Світловий сигнал подають у вигляді спалахів блакитного кольору (частота від 60 до 100 спалахів / хв) і використовують для розпізнавання санітарних літальних апаратів, наземних санітарно-транспортних засобів і санітарних суден.

Радіосигнал — це радіотелефонне або радіотелеграфне повідомлення. Використання сигналу пріоритету (терміновості) дозволено винятково медичним формуванням і санітарно-транспортним засобам.

Електронне розпізнавання санітарного літального апарата і спостереження за його курсом забезпечене застосуванням системи повторного радіолокаційного розпізнавання. За згодою сторін, які перебувають у збройному конфлікті, електронне розпізнавання діє для наземних санітарно-транспортних засобів і санітарних суден.

Особливо небезпечні об'єкти — обладнання чи споруди, що містять небезпечні сили: АЕС, греблі, дамби, руйнація яких може привести до втрати контролю над руйнівними факторами і спричинити великі втрати серед цивільного населення).

Об'єкти цивільної оборони — це сховища, які призначено для захисту населення (бомбосховища, протирадіаційні укриття, пункти управління тощо). Цивільними об'єктами вважають усі об'єкти, що не є військовими. У разі сумнівів щодо використання цивільного об'єкта у воєнних цілях його вважають цивільним.

Санітарні зони (місцевості) створюють для захисту хворих і поранених, а також персоналу, на який покладена організація таких зон, управління ними і догляд за особами, що там перебуватимуть. Демілітаризовані зони — це зони, з яких за згодою обох сторін, що перебувають у збройному конфлікті, виведені всі комбатанти та мобільні бойові засоби.

МГП спрямоване і на захист культурних цінностей. Захист дітей та жінок в МГП. Основою міжнародного захисту прав жінок і дітей у період збройних конфліктів є Женевські конвенції 1949 р. і Додаткові протоколи до них 1977 р. Жінки та діти мають відчувати повагу. МГП передбачає їх захист від згвалтування, примусу до проституції та будь-яких інших непристойних зазіхань.

Норми МГП загалом спрямовані на пом'якшення страждань цивільного населення. Діти до 15 років, осиротілі або розлучені зі своїми сім'ями, не мають бути покинуті. За всіх обставин треба забезпечити їх утримання та виховання. Питання міжнародного захисту прав жінок і дітей в умовах збройних конфліктів є дуже актуальними і потребують розробки спеціальної конвенції тому, що під час таких дій найбільша кількість жертв серед мирного населення припадає саме на ці категорії. Виокремлюють два основних напрями міжнародно-правового захисту жінок в умовах війни: а) як частини цивільного населення; б) як жінок-учасниць військових дій. Перший напрям залежно від періоду початку й вирішення збройного конфлікту можливо диференціювати на: а) захист жінок від поганого поводження з ними стороною в конфлікті, у владі якої вони опинилися; б) захист жінок від наслідків військових дій. У другому напрямі виокремлюють: а) дотримання статусу жінок-комбатантів; б) поводження з жінками-комбатантами як з військовополоненими. 42 Захист дітей МГП передбачає особливу повагу.

У дітей має бути право на: • отримання освіти; возз'єднання сімей, які були розлучені під час збройного конфлікту; • неучасть у воєнних діях до вісімнадцяти років; • особливий захист до вісімнадцяти років навіть у разі, коли вони брали участь в бойових діях і потрапили в полон; • евакуацію з району воєнних дій (за необхідності й за узгодженням з батьками чи з особами, які їх замінюють).

Сторони, що перебувають у конфлікті, уживають усіх практично можливих заходів для того, щоб діти, які не досягли 15-річного віку, не брали безпосередньої участі у військових діях. Зокрема, сторони утримуються від вербування їх у збройні сили. Якщо ж такі діти попри все беруть участь у військових діях і потрапляють під владу супротивної сторони, вони мають особливий захист, незалежно є вони військовополоненими чи ні.

Контрольні питання:

- 1) Дайте визначення поняття «міжнародне гуманітарне право».
- 2) Які дві категорії учасників бойових дій розрізняє МГП? Хто до них належить?
- 3) Хто належить до найманців? Чим вони відрізняються від добровольців (волонтерів)? Що відрізняє: а) віроломство від воєнної хитрості; б) розвідника від шпигуна?
- 4) Яких принципів МГП слід дотримувати під час воєнних дій?
- 5) Які особи перебувають під захистом МГП?

6) Охарактеризуйте розпізнавальні емблеми Міжнародного руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця та назвіть документ, який регламентує їх використання. Як здійснюють розпізнавання об'єктів, що перебувають під захистом МГП?

7) Які положення мають виключити помсту військовополоненим?

8) Що заборонено МГП стосовно цивільних осіб?

Домашнє завдання: вивчити та законспектувати викладений матеріал.